

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Нікуліна Н.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства*

*Харківського національного автомобільно-дорожнього університету,
м. Харків, Україна*

Удовіченко Л. Г.

*доктор філософії з філології, ст. викладач кафедри українознавства
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету,
м. Харків, Україна*

Дистанційна форма організації освітнього процесу, що стала невід'ємною складовою сучасної вищої школи через воєнні дії в Україні, актуалізує проблему академічної автономії студентів і водночас ускладнює контроль за доброчесністю виконання завдань. А за умов активного впровадження цифрових технологій, зокрема інструментів штучного інтелекту (ШІ), істотно впливає на характер та особливості навчальної діяльності студентів.

Об'єктивний перелік недоліків застосування штучного інтелекту перераховано багатьма науковцями, зокрема йдеться про те, що «надмірне залучення ШІ призведе до зниження критичного мислення у студентів. Небезпека тут полягає у догматичному сприйнятті інформації, що її генерує ШІ, безумовній довірі до неї, яка базується на міфі про те, що ШІ не може помилятися або фальсифікувати реальність. Крім цього, різке зменшення контактів «людина-людина» («студент-викладач», «студент студент») неодмінно спричиняє редукацію соціально корисних навичок академічної комунікації – дискусії, мозкового штурму, навіть елементарного спілкування. У разі вільного графіку навчання можуть також редукуватися дисциплінованість, педантичність, пунктуальність» [1, с. 74].

У цьому контексті постає проблема зниження рівня самостійності під час виконання практичних завдань, особливо в дисциплінах мовного циклу. Для курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» це є критично важливим, оскільки формування мовної компетентності передбачає не лише відтворення знань, а й розвиток навичок аналізу, редагування та продукування текстів у професійній сфері, вмінь комунікативного взаємозв'язку з колегами.

Одним із ключових завдань викладача під час дистанційного навчання є створення таких дидактичних умов, за яких використання ШІ втрачає сенс або стає другорядним. Це досягається шляхом переорієнтації практичних завдань із шаблонних і репродуктивних на індивідуалізовані, контекстуально зумовлені та процесуально орієнтовані. Йдеться про завдання, що потребують особистого досвіду й участі студента, його мовної інтуїції, а також роботи з конкретним навчальним матеріалом, який не може бути повноцінно відтворений генеративними моделями штучного інтелекту.

Прикладами завдань, де застосування штучного інтелекту є мінімальним або неефективним, можуть бути завдання на основі особистого мовного досвіду, на кшталт: описати типові мовні помилки, які студент спостерігає у своєму професійному середовищі (навчання, практика, робота) та запропонувати їхні нормативні відповідники; проаналізувати власне усне мовлення (відеозапис короткого виступу чи дискусії), визначивши відхилення від літературної норми; скласти мінісловник професійної лексики своєї спеціальності з прикладами вживання у самостійно утворених реченнях; відредагувати рукописний текст викладача, що містить навмисні помилки різних типів (лексичні, граматичні, стилістичні), із подальшим усним коментарем; зіставити мовностилістичний аналіз мови, наприклад, блогерів (лексика, терміни, стиль); створити власні приклади до певного мовного явища (як от омонімії або полісемії); укласти службовий документ на основі конкретної ситуації, змодельованої під час заняття (щось на кшталт відповіді на скаргу, пояснювальна записка щодо запізнення); аналіз аудіозапису власного мовлення з подальшим саморедагуванням; групою студентів колективно укласти текст, наприклад, пресрелізу, де кожен студент відповідає за окремий фрагмент і аргументує вибір мовних рішень; підготувати лінгвістичний коментар до реальних помилок у публічному просторі (оголошення, реклама, соціальні мережі).

Ефективним підходом є впровадження завдань із локалізованим контекстом. Наприклад, студентам пропонується відредагувати фрагмент реального документа їхнього навчального закладу (оголошення, службову записку, навчальну програму), виявити мовні помилки та обґрунтувати їхнє виправлення відповідно до норм Українського правопису як стандарту державної мови. Оскільки такі тексти часто не є публічно доступними, то швидке застосування ШІ під час онлайн-заняття суттєво ускладнюється.

Доцільним є також використання усно-писемних інтегрованих завдань. Наприклад, після обговорення імітаційної професійної ситуації (ділова кому-

нікація з клієнтами, конфлікт у колективі, презентація проєкту) студент має письмово відтворити власну позицію у формі службового листа або пояснювальної записки. Такий тип роботи передбачає попередню участь у дискусії, що унеможлиблює механічне використання зовнішніх інструментів.

Особливу увагу варто приділяти процесуальним формам контролю. Наприклад, виконання завдання у кілька етапів (чернетка, обговорення, доопрацювання, фінальна версія) дозволяє відстежити індивідуальний внесок студента.

Також ефективними є аудиторні мікропрактикуми чи тестування з обмеженим часом, під час яких студенти виконують завдання без доступу до цифрових ресурсів, що стимулює актуалізацію власних знань. Використання ШІ майже не допоможе, якщо викладач поєднуватиме такі чотири фактори, як локальний матеріал, обмежений час, усний компонент і долучення особистого ситуативного досвіду студента.

Таким чином, формування самостійності у виконанні практичних завдань з української мови вимагає не заборон чи обмежень ШІ, а методичного переосмислення змісту й форм навчальної діяльності. Орієнтація на індивідуальний досвід, процесуальність навчання та контекстуальну унікальність завдань сприяє зниженню залежності від штучного інтелекту та підвищує якість мовної підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі.

Список використаних джерел:

1. Онкович Г.В. та ін. Штучний інтелект як складник медіадидактики вищої школи: проблеми та перспективи / Проблеми і перспективи мовної підготовки іноземних студентів у закладах вищої освіти : зб. наук. ст. за матеріалами XX Міжнар. наук. практ. конф. (23 жовтня 2025 р.). – Харків : ХНАДУ, 2025. – С. 70-76;